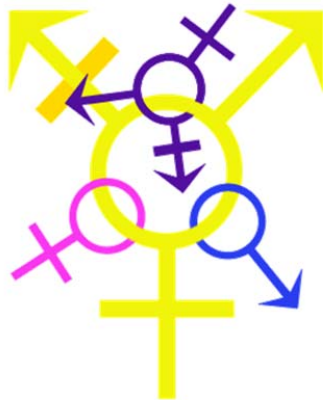

Samenvatting

M/V en verder

Sekseregistratie door de overheid en de juridische positie van transgenders

Marjolein van den Brink
Jet Tigchelaar

© 2014 WODC, Ministerie van Veiligheid & Justitie.
Auteursrechten voorbehouden.

Samenvatting

In opdracht van het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie, op verzoek van de Directie Wetgeving en Juridische Zaken, is onderzocht:

in hoeverre en onder welke voorwaarden het mogelijk is, mede in het licht van internationaalrechtelijke verplichtingen, om geslacht in sommige gevallen onbepaald te laten, en welke juridische en praktische problemen daardoor kunnen ontstaan of juist worden verholpen.

De directe aanleiding voor deze vraag was een motie van Tweede Kamerlid Pia Dijkstra, naar aanleiding van vragen in het parlement over de functie van de huidige (binaire) geslachtsregistratie.¹

Achtergrond

Sinds 1986 is het voor transseksuelen wettelijk mogelijk om, onder bepaalde voorwaarden, het juridisch geslacht te veranderen van M (mannelijk) naar F (female / vrouwelijk) of andersom (art. 1:28 BW). Medio 2014 zijn de voorwaarden die aan een dergelijke wijziging zijn verbonden versoepeld. Er zijn geen wettelijke regelingen voor andere transgenders, mensen die zich man noch vrouw voelen, of beiden of die zich anderszins niet goed thuis voelen in de man/vrouw tweedeling. Registratie van geslacht is verplicht en er zijn niet meer dan twee opties (M/F). Nederland kent één uitzondering op die regel voor nieuwgeborenen met ambigue geslachtskenmerken. Op hun geboorteakte kan worden aangetekend dat hun geslacht niet is kunnen worden vastgesteld (art. 1:19d lid 1 BW). Aan de regeling ligt de verwachting ten grondslag dat duidelijkheid binnen maximaal drie maanden zal zijn verkregen. Dat blijkt in de praktijk vrijwel altijd het geval te zijn, maar de wet laat de ruimte voor andere situaties (art. 1:19d lid 3 BW). Is men in Nederland eenmaal als M of F geregistreerd dan is het niet meer mogelijk om het geslacht niet, of als iets anders (bijvoorbeeld X) te laten registreren.

Gegevens uit de registratie van de burgerlijke stand zijn leidend voor de basisregistratie personen (BRP; tot 6 januari 2014 de Gemeentelijke Basisadministratie Persoonsgegevens). Geslacht is één van de persoonsgegevens die in de BRP worden overgenomen uit de registers van de burgerlijke stand. De BRP voorziet overheidsinstanties en derden van gegevens die deze instanties nodig hebben voor de vervulling van hun taken. De gegevens worden verstrekt voor zover ze noodzakelijk zijn voor de uitoefening van die taken. Zo heeft de belastingdienst de gegevens nodig om belastingen te heffen, en versturen screeningsorganisaties oproepen voor bevolkingsonderzoek, zoals naar borstkanker. Dat betekent dat transgenders kunnen worden tegemoet getreden, aangeschreven en aangesproken als iemand die ze niet zijn. Ook identiteitsdocumenten (met uitzondering van het rijbewijs) vermelden geslacht als een van de identificatiegegevens, hetgeen voor verwarring en gênante confrontaties kan zorgen. Op deze manier worden mensen van wie uiterlijk of genderexpressie niet overeenkomt met hun juridisch geslacht daarmee geregeld geconfronteerd, en gedwongen daarover uitleg te verschaffen aan douaniers, werkgevers, medici en anderen.

De onderzoeksopdracht van het WODC is er op gericht na te gaan in hoeverre er ruimte is om deze groep mensen de mogelijkheid te bieden hun juridisch geslacht niet of anders te registreren. De vraag is voorts welke voordelen dat heeft, in het bijzonder voor betrokkenen, en welke problemen veranderingen in het systeem juist kunnen veroorzaken, bijvoorbeeld voor beleid en onderzoek maar ook voor de toepasbaarheid en uitvoering van wetgeving.

De relevantie van die probleemstelling is niet beperkt tot transgenders die niet in de sekse-tweedeling passen maar kan ook van belang zijn voor transseksuelen, in het bijzonder voor en tijdens transitie

---

¹ *Kamerstukken II*, 2012-2013, 33351, nr. 10, Notie van het lid Pia Dijkstra, 2 april 2013.

(overgang van het ene naar het andere geslacht) en voor mensen met een intersekse conditie / DSD. Deze laatste groep bestaat uit mensen die fysiek op een of andere manier niet helemaal overeenkomen met de medische standaard voor mannen en vrouwen (geslachtskenmerken, chromosomen etc.). Hoewel mensen met een intersekse conditie, net als andere ‘cismensen’² zich in het algemeen thuis voelen in de sekse-tweedeling, kan het huidige systeem van binaire geslachtsregistratie ook voor hen soms knellen. Een (mogelijk) knelpunt doet zich voor wanneer een kind geboren wordt met ambivalente geslachtskenmerken. Ouders kunnen druk ervaren om hun kind ondanks ambigue geslachtskenmerken toch als M of F te laten registreren.³ Soms leidt dat ook tot medisch ingrijpen om het kind zoveel mogelijk aan het juridisch geslacht aan te passen, ook al biedt de Nederlandse wet de mogelijkheid het kind niet als M of F te registreren. Soms blijkt pas op latere leeftijd – vaak in de puberteit – dat iemand tot het ‘andere’ geslacht blijkt te horen en moet het juridisch geslacht als ‘misslag’ (artikel 1:24 BW) worden gecorrigeerd.⁴

Aanpak

Om de onderzoeksvraag en de daaruit afgeleide deelvragen te onderzoeken zijn vakliteratuur, nationale en internationale wet- en regelgeving, kamerstukken, jurisprudentie en ander bronnenmateriaal bestudeerd. Bij het opstarten van het onderzoek zijn verkennende gesprekken gehouden met (belangen)organisaties en met een aantal individuele belanghebbenden en deskundigen, waaronder wetenschappers. Het selectie criterium voor deze gesprekspartners was de verwachting dat zij bruikbare suggesties zouden kunnen hebben voor de richting(en) waarin de juridische en praktische problemen, als bedoeld in de onderzoeksopdracht, en eventuele oplossingen daarvoor, zouden kunnen worden gezocht. De uitkomsten van deze gesprekken zijn derhalve richtinggevend geweest voor het onderzoek, maar kunnen niet worden beschouwd als representatief voor de in Nederland levende opvattingen over de wenselijkheid van het al dan niet verruimen van de opties voor de registratie van geslacht als persoonsgegeven. Daarvoor is de groep geïnterviewden te klein en te selectief samengesteld.

De ontwikkelingen op het terrein van seksregistratie en (juridische) genderidentiteit in zes andere landen zijn met behulp van juristen uit de betreffende landen in kaart gebracht en met elkaar en met Nederland vergeleken. Het gaat om Australië, Duitsland, India, Nepal, Nieuw-Zeeland en het Verenigd Koninkrijk. Doel hiervan was in het bijzonder om na te gaan in hoeverre Nederland kan leren van de ervaringen die in deze landen zijn opgedaan met alternatieve vormen van seksregistratie. Om enigszins een beeld te krijgen van de verhouding tussen de juridische theorie die in de rapporten wordt beschreven en de ervaringen van transgenders in het dagelijks leven, is in alle zes landen aan een of enkele transgenders gevraagd om een korte reactie op het deskundigenrapport. In aanvulling op het juridisch literatuuronderzoek is voorts een enquête uitgezet onder ambtenaren burgerzaken. De enquête was gericht op het in kaart brengen van de huidige praktijkervaringen en meer specifiek op het inventariseren van de praktische en juridische problemen die kunnen worden verwacht als het huidige registratiesysteem zou veranderen. Hieraan hebben 196 ambtenaren meegewerkt.

Het Agentschap Basisregistratie Persoonsgegevens en Reisdocumenten heeft ten behoeve van dit onderzoek een query (zoekopdracht aan een database) uitgevoerd om te achterhalen hoeveel mensen

---

² Met cis wordt de groep mensen aangeduid die zich thuisvoelt in het geslacht dat hen bij geboorte is toegewezen, het grootste deel van de Nederlandse bevolking dus. ‘Cis’ is het tegenovergestelde van ‘trans’.

³ Zie b.v. Greenberg 2012, Reis 2013.

⁴ Ook uit feministische hoek wordt wel gepleit voor het afschaffen van (binaire) seksregistratie, omdat daarmee wordt bevestigd dat mannen en vrouwen niet gelijk zijn maar anders, en dat dat verschil belangrijk genoeg is om te registreren. Dit blijft buiten beschouwing in dit onderzoek.

eind december 2013 in Nederland in de basisregistratie personen waren geregistreerd zonder dat hun geslacht was vermeld.

Tenslotte is een inventarisatie gemaakt van Nederlandse wet- en regelgeving waarvan de toepasbaarheid of uitvoerbaarheid problemen zou kunnen opleveren, wanneer het registratiesysteem zou worden aangepast om mensen die niet goed in de tweedeling man/vrouw passen de mogelijkheid te bieden om zich anders of niet te registreren.

Ratio seksregistratie

Vanaf het moment dat persoonsregistratie in Nederland werd geïntroduceerd in 1811 is geslacht steeds één van de te vermelden persoonsgegevens geweest. Hoewel er weinig is geschreven over de ratio daarvan, lijkt het verband te houden met sekspecifieke rechten en verplichtingen, zoals de dienstplicht voor mannen. In de loop der jaren zijn veel bepalingen die direct onderscheid naar geslacht maakten geschrapt. Er zijn echter nog steeds bepalingen die voor mannen en vrouwen verschillende rechtsgevolgen in het leven roepen (denk aan het verkrijgen van het juridisch moeder- en vaderschap). Dat betekent dat de (vermoedelijke) oorspronkelijke ratio nog niet helemaal is verdwenen. Tegenwoordig worden gegevens over geslacht veel gebruikt voor het formuleren en uitvoeren van beleid. Een voorbeeld daarvan is (statistisch) onderzoek naar schooluitval. Het verstrekken van gegevens uit de BRP gebeurt alleen wanneer daarvoor een autorisatiebesluit is afgegeven. In dergelijke autorisatiebesluiten worden de gegevens opgesomd die noodzakelijk worden geacht voor een goede taakuitvoering door het overheidsorgaan of de derde. In de regelgeving die ten grondslag ligt aan de besluitvorming over autorisatiebesluiten blijkt geslacht vrijwel altijd tot de noodzakelijke gegevens te worden gerekend, ook als niet onmiddellijk evident is waarom die informatie van belang is.

Een belangrijke functie van informatie over geslacht als persoonsgegeven, is het gebruik ervan in reis- en andere identiteitsdocumenten om de snelheid van identificatieprocedures te verhogen (denk aan douanecontroles op vliegvelden). Dat was voor Nieuw-Zeeland een reden om – althans voorlopig - bij de *International Civil Aviation Organisation* (ICAO, een gespecialiseerd orgaan van de Verenigde Naties) niet aan te dringen op schrappen van vermelding van geslacht in reisdocumenten als standaard persoonsgegeven. Nieuw-Zeeland maakt wel gebruik van de door de ICAO-richtlijnen geboden mogelijkheid om behalve M en F ook een X in reisdocumenten op te nemen. Datzelfde doet Australië. India biedt op dit moment als derde optie 'others'. Niet bekend is of dat in de praktijk bij internationaal verkeer tot problemen leidt, nu 'others' niet in lijn is met de ICAO-standaard. Nepal is doende een derde optie aan reis- en andere identiteitsdocumenten toe te voegen. En in het Verenigd Koninkrijk is de discussie over de X als derde optie voor reisdocumenten opnieuw opgelaaid in de zomer van 2014. Omdat in Nederland de gegevens zoals opgenomen in de BRP leidend zijn, zal het geslacht van iemand wiens sekse in de BRP is vermeld als onbekend, als X (moeten) worden vermeld in zijn reisdocument. Dit lijkt niet of althans nauwelijks voor te komen in de praktijk.

Wet en praktijk

De wet biedt ruimte om op de geboorteakte te vermelden dat het geslacht van een pasgeborene met ambigue geslachtskenmerken 'niet kon worden vastgesteld'. Het is de bedoeling dat dit binnen drie maanden wordt veranderd in M of F. Gebeurt dat niet dan wordt de onbepaaldheid definitief en kan later zonedig alleen nog als 'misslag' worden hersteld. Transseksuelen kunnen onder voorwaarden hun juridisch geslacht laten veranderen van M naar F of andersom. Sinds 1 juli 2014 is niet meer vereist dat men fysiek 'zoveel mogelijk is aangepast aan het andere geslacht' of dat men 'nooit meer in staat is om een kind te baren of verwekken'. Een deskundigenverklaring dat betrokkene de

‘permanente overtuiging heeft tot het andere geslacht te behoren’ is wel nog steeds noodzakelijk (art. 1:28a BW).

17 van de 193 ambtenaren burgerzaken meldden in de enquête wel eens het geslacht van een baby te hebben geregistreerd als niet vast te stellen.⁵ Op twee situaties na, was dat steeds binnen drie maanden veranderd in M of F. De eind december 2013 door het Agentschap BPR uitgevoerde query liet zien dat er, naast 66 in het buitenland geboren personen met onbekend geslacht, op dat moment slechts één in Nederland geboren persoon was ingeschreven met onbekend geslacht. Voor de buitenlandse ingeschrevenen geldt dat het merendeel hoogstwaarschijnlijk bestaat uit personen die bij inschrijving in de BRP niet beschikten over een brondocument waarop het geslacht was vermeld (zoals bijvoorbeeld Italiaanse en Duitse identiteitskaarten). Mogelijk is het geslacht van een enkele van de buitenlandse ingezetenen als onbekend of onbepaald geregistreerd omdat in hun nationale rechtsstelsel ruimte is voor het anders registreren van geslacht dan als M of F en zijn zij daarom ook in Nederland zo geregistreerd. Dat is te vergelijken met de situatie van een Nederlander van wie het geslacht als baby conform artikel 1:19d BW als ‘niet vast te stellen’ is geregistreerd. Dit kon niet nader worden gespecificeerd met het oog op privacybescherming.

Andere genderidentiteiten dan mannelijk en vrouwelijk kunnen op verschillende manieren door het recht worden erkend. Eén optie zou zijn om te stoppen met het registreren en vermelden van sekse. Een minder verstrekkende optie is om registratie niet langer verplicht te stellen, hetzij voor niemand, hetzij voor specifieke groepen. Een derde mogelijkheid is om een ‘hokje’ (of meerdere) toe te voegen, bijvoorbeeld een X, maar andere varianten zijn ook denkbaar. De *Australian Capital Territory* kent sinds kort vijf opties voor geboorteangifte. Dit kan worden aangeboden als keuzemogelijkheid voor iedereen of slechts voor specifieke groepen. Opties voor specifieke groepen kunnen worden aangeboden op basis van zelfidentificatie of op basis van een externe beoordeling, vergelijkbaar met de deskundigenverklaringen in geval van transseksualiteit.

In de enquête is ambtenaren burgerzaken gevraagd of zij problemen voorzagen als sekse niet meer zou worden geregistreerd of als de mogelijkheid zou worden toegevoegd om sekse te vermelden als ‘onbepaald’. Een meerderheid van de ambtenaren die deze vragen beantwoordde voorziet problemen wanneer informatie over geslacht in het geheel niet meer beschikbaar zou zijn, met name voor onderzoek, identificatie en grensoverschrijdend verkeer. Ook de onmogelijkheid voor afnemers van de gegevens uit de BRP om mensen aan te schrijven als mevrouw / meneer wordt veel genoemd. Voorts geeft een ruime meerderheid de voorkeur aan registratie als ‘onbepaald’ boven het achterwege laten van een vermelding. Zij verwachten dat het open laten voor verwarring zal zorgen, omdat géén vermelding ook een administratieve vergissing kan zijn. Sommige ambtenaren waarschuwen voor de risico’s van stigmatisering die een ‘derde hokje’ kan meebrengen en wijzen op de privacygevoeligheid ervan. Verder worden problemen voorzien bij het verwerken van formulieren die gebaseerd zijn op de sekse-tweedeling, en wordt gewaarschuwd dat mogelijk ook andere wetgeving niet toegerust zal blijken te zijn voor alternatieve categorieën of mensen zonder (bekend) geslacht.

Een meerderheid van de belanghebbenden en belangenorganisaties met wie verkennende gesprekken werden gevoerd, zou het liefst zien dat sekse in het geheel niet meer wordt geregistreerd of althans niet zou worden vermeld op identificatiedocumenten.

Belanghebbenden willen ook graag dat zowel overheidsorganisaties als particuliere ondernemingen niet meer, of in ieder geval niet standaard naar geslacht vragen. De computerformulieren waarop

---

⁵ 193 ambtenaren hebben de vraag daarover beantwoord. De 196 ambtenaren die aan de enquête hebben meegedaan hadden gemiddeld 22,5 dienstjaren.

geslacht een verplicht veld is (bijvoorbeeld geld terugvragen van de NS bij vertraging) vormen een weerkerende bron van ergernis, vooral wanneer het geen enkel doel lijkt te dienen. Geïnterviewden gaven wel aan niet goed te kunnen overzien tot welke problemen afschaffing van registratie zou kunnen leiden. In het algemeen was de indruk dat in veel, zo niet alle gevallen, zo nodig een oplossing zou kunnen worden gevonden in zelfidentificatie. Zij zagen als absolute ondergrens dat een eventuele alternatieve mogelijkheid, voor zover die voor een beperkte groep zou openstaan, nooit verplicht aan de leden van die groep zou mogen worden opgelegd, vanwege het risico van stigmatisering. Dit standpunt werd ook onderschreven door de buitenlandse deskundigen en transgender contactpersonen.

Ontwikkelingen in het buitenland

Uit de buitenlandse rapporten komt naar voren dat er in toenemende mate aandacht is voor de mogelijkheden om de traditionele tweedeling te doorbreken. In India en Nepal gebeurt dat door een ‘*third gender*’ te erkennen en specifieke maatregelen te treffen om de positie van die groep te verbeteren. In Australië en Nieuw-Zeeland zijn enkele regelingen geïntroduceerd met betrekking tot alternatieve registraties en vermelding op identiteitsbewijzen. In Duitsland werd eind 2013 wetgeving aangenomen die het mogelijk maakt om baby’s met onduidelijk geslacht vooreerst niet te registreren (vergelijkbaar met art. 1:19d BW). Alleen in het VK zijn nog geen besluiten genomen die op enigerlei wijze kunnen worden beschouwd als doorbreking van de tweedeling. Voor nagenoeg alle doorgevoerde wijzigingen geldt dat niet of nauwelijks is onderzocht of internationaalrechtelijke afspraken een belemmering vormden of welke consequenties het zou kunnen hebben voor de toepassing en uitvoering van nationale wetgeving.

Juridische belemmeringen en knelpunten

Afspraken over het registreren, vergaren, uitwisselen en vermelden van gegevens over geslacht, zijn er veel, zowel op nationaal als op internationaal niveau. In het algemeen staan deze afspraken als zodanig niet in de weg aan verandering van het systeem, omdat zelden of nooit wordt gespecificeerd *hoe* geslacht moet worden vermeld. Een andere manier van registreren of het achterwege laten ervan kan in de praktijk wel op problemen stuiten omdat uitvoeringsregelingen en formulieren daar bijvoorbeeld niet op zijn berekend.

Juridische erkenning van het bestaan van mensen is een mensenrecht en derhalve een verplichting voor de overheid (artikel 7 VN-Kinderrechtenverdrag). Er zijn echter geen aanwijzingen dat die verplichting zich uitstrekt tot het registreren van informatie over geslacht. Dat lijkt ook niet te kunnen worden bepleit op basis van het recht van kinderen om hun familierechtelijke afstamming te kennen (artikel 8 Kinderrechtenverdrag).

Anderzijds is er, althans op dit moment, nog geen sprake van enige mensenrechtelijke verplichting om andere juridische genderidentiteiten te erkennen dan M en F. Wel gaan de ontwikkelingen rond genderidentiteit snel, mede omdat steeds meer landen het belang van gender voor de persoonlijke identiteit erkennen. Dat geldt ook voor Nederland, dat al verschillende malen zijn steun heeft uitgesproken voor de (niet bindende) Yogyakarta Principles, waarin het belang van zelfbepaling en zelfidentificatie wordt onderstreept. Vanuit mensenrechtelijk perspectief kan dus eerder een stimulans voor doorbreking van binaire geslachtsregistratie worden aangenomen dan een belemmering daarvoor.

Hoewel gender in vrijwel alle mensenrechtelijke en non-discriminatie verdragen, wetten en andere regelgeving als ‘verdachte grond’ voor een andere behandeling wordt beschouwd,⁶ geldt gender in

---

⁶ Met verdachte gronden wordt bedoeld identiteitskenmerken waarop niet snel zal mogen worden onderscheiden, zoals bijvoorbeeld ras, geslacht of godsdienst. Zie Loenen 2009, in het bijzonder p. 47-49.

nationale en internationale regels met betrekking tot privacybescherming niet als gevoelige en dus te beschermen grond. Alleen wanneer sprake is van geslachtswijziging wordt informatie daarover afgeschermd. In Australië heeft men het beleid op dit punt onlangs aangescherpt en besloten gegevens over geslacht alleen nog te verstrekken aan afnemers van de verschillende registratiesystemen wanneer dat werkelijk noodzakelijk is.

Een inventarisatie van bepalingen in de Nederlandse wet- en regelgeving laat zien dat er nog veel bepalingen bestaan waarin sekse op een of andere manier een rol speelt. Naast bepalingen die zien op het verzamelen van gegevens over geslacht als zodanig, zijn er bepalingen waarin seksespecifieke termen (bijvoorbeeld vader/moeder) worden gebruikt. Dat gebeurt in het bijzonder in bepalingen die betrekking hebben op familierecht, op de bescherming van zwangerschap, op naar sekse gescheiden voorzieningen en in een beperkt aantal wetten en regelingen die specifiek op mannen of vrouwen zijn gericht zoals de dienstplicht. Ook de uitzonderingen in de gelijkebehandelingswetgeving (positieve actie en geslachtsbepaalde functies en beroepen) kunnen hiertoe worden gerekend.

Of veranderingen in sekseregistratie knelpunten voor de toepassing en uitvoering van deze wetgeving oplevert hangt, behalve van het soort bepaling (is onderscheid beoogd?) af van een aantal factoren, te weten, de vorm die een eventuele wijziging zou krijgen, en de personele en materiële reikwijdte ervan.

In verschillende van de onderzochte landen is het voor individuen mogelijk om geslacht niet steeds op dezelfde manier te laten vermelden of registreren: men laat bijvoorbeeld de geboorteakte ongewijzigd, maar verandert wel de vermelding van geslacht op het identiteitsbewijs. In Nieuw-Zeeland kan men door middel van een verklaring kiezen voor een M, een F of een X in het reisdocument, telkens als men een nieuw document aanvraagt.

Dergelijke 'deelregistraties' zijn in Nederland niet goed mogelijk, nu in Nederland de geboorteakte leidend is voor de BRP, waaraan andere sectorregistraties weer hun gegevens ontleen. Dat betekent echter tegelijkertijd dat, in die gevallen dat het geslacht van iemand in de BRP geregistreerd is als 'onbekend', op het paspoort een 'X' zal worden vermeld (ongeacht genderidentiteit anders dan de juridische).

Tot slot

De probleemstelling van dit onderzoek luidde:

In hoeverre en onder welke voorwaarden is het mogelijk, mede in het licht van internationaalrechtelijke verplichtingen, het geslacht in sommige gevallen onbepaald te laten, en welke juridische en praktische problemen kunnen daardoor ontstaan of juist worden verholpen?

In antwoord daarop kan worden vastgesteld dat er toenemende aandacht is voor genderidentiteit. Een groeiend aantal landen gaat ervan uit dat het idee dat alle mensen man of vrouw zijn niet goed houdbaar is. In een aantal landen zijn nieuwe mogelijkheden geïntroduceerd, waarmee de klassieke tweedeling tot op zekere hoogte doorbroken wordt, maar het gaat vooralsnog vrijwel steeds om uitzonderingen op de hoofdregel.

Doorbreking van de tweedeling naar sekse in de Nederlandse persoonsregistratie zou in lijn zijn met de toenemende aandacht voor het belang van erkenning van zelf-beleefde gender voor de identiteit.

Internationaal worden nagenoeg geen internationale beperkingen gesteld aan de Nederlandse beleidsvrijheid, waar het gaat om het veranderen van het huidige systeem van sekseregistratie. Omdat het nationaal recht doorspekt is met verwijzingen naar sekse, moet echter wel rekening worden gehouden met tal van kleinere en grotere knelpunten, variërend van ongeschikte formulieren tot afstammingsrechtelijke vragen. De omvang van de problemen is afhankelijk van de omvang van de

eventueel door te voeren wijzigingen: hoe groter de groep die gebruik zal kunnen (en willen) maken van alternatieve opties, hoe gevarieerder de problemen zullen kunnen zijn.

Verruiming van het systeem, maar misschien meer nog terughoudendheid bij de verstrekking van informatie over sekse en een flexibeler houding van overheids- en andere instanties ten aanzien van verzoeken om een andere of geen vermelding van geslacht zouden veel ergernis bij en problemen voor transgenders en anderen kunnen wegnemen. Gender lijkt in toenemende mate ervaren te worden als een 'gevoelig' persoonsgegeven, maar wordt vooralsnog niet als zodanig beschermd door privacyregelingen.